

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПОШУК

ЯКОВЛЄВ І.П. - здобувач кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія»

УДК 351.713(477)

Стаття посвячена аналізу сутності і об'єма поняття «публічне адміністрування», предпосылок его научного становления, его особенностей в сравнении с наиболее близким понятием «государственное управление». Рассмотрено смысловую нагрузку понятий «публичное» и «администрирование», специфику их проявления в сфере государственного таможенного дела а также соотношение с понятием «таможенное администрирование» и «администрирование таможенных платежей», в отношении которых отстаивается необходимость разрозненного трактования. При этом отдается предпочтение широкому (неинструментальному) пониманию понятия «публичное администрирование» в сфере государственного таможенного дела.

Ключові слова: адміністрування, публічне адміністрування, публічний інтерес, державна митна справа, консультування, митне адміністрування.

Постановка проблеми

Реформування інституційних, процедурних та організаційних засад державного управління, яке відбувається в Україні, і як протягом останніх п'яти років перетворилося в постійно відновлюваний циклічний процес (що не завжди має конструктивний ефект), природно супроводжується оновленням теоретичних поглядів щодо форм і методів владновпорядковуючого впливу на суспільство, кола компетентних суб'єктів, покликаних його втілювати. Все це знайшло відображення та узагальнення у конструюванні поняття «публічне адміністрування», яке

набуло широкого застосування серед науковців. Разом з тим слід звернути увагу на відсутність єдності бачень змісту поняття «публічне адміністрування».

Аналіз публікацій

Дослідженням змісту публічного адміністрування займалися такі відомі фахівці в галузі адміністративного права та науки державного управління, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, В.О. Колесникова, В.К. Колпаков, Т.В. Кондратюк, В.В. Корженко, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельник, О.Ю. Оржель та ін. Організаційно-правовому забезпеченню публічного адміністрування в окремих сферах суспільного життя присвячені роботи: С.В. Сівкова (соціальна сфера), Є.Є. Чернецького (заохочення), М.М. Чинчина (податкове адміністрування), Ю.В. Якимець (сфера культури) та ін. Не дивлячись на те, що в працях з митного права публічне адміністрування не знайшло предметного висвітлення, основоположну наукову базу його розкриття розроблено: Д.Л. Вовком, Є.В. Додіним, О.Ф. Запорожець, С.Г. Левченко, П.В. Пашком, Д.В. Приймаченком та ін.

Метою статті є розкриття змісту, сутності та особливостей публічного адміністрування, специфіки їхнього прояву у сфері державної митної справи для виявлення адекватного даній сфері та узгодженого із її категоріальним апаратом галузевого розуміння публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу

Різниця між «публічним» та «державним» міститься як у кількісній площині, так і якісній. Перша значною мірою очевидна для публічно-правової науки, виявляється вже на рівні етимологічних порівнянь та полягає у традиційному судженні про відносно більший обсяг публічного. Суб'єктами публічної владної діяльності є органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, наділені делегованими повноваженнями, і не виключено, що й інші носії публічної влади. Так, у вітчизняній адміністративістиці набула широкого застосування категорія «публічна служба». Її первинне запровадження обумовлене необхідністю комплексного вивчення державної та муніципальної служби, що мають спільну соціальну природу, мету, ідентичні організаційно-процедурні механізми і навіть тривалий час існували на єдиній законодавчій основі – Закон України (далі – Закон) «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. залишався правовою базою муніципальної служби до прийняття Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07 липня 2001 р., який значною мірою відтворив положення першого. Об'ємне превалювання «публічної служби» підтвержене та деталізоване у офіційній дефініції Кодексу адміністративного судочинства України, п. 15 ч. 1 ст. 3 якого встановлює: публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [1]. Приведене однозначно свідчить про те, що «державне» є однією зі складових «публічного». Слід зазначити, що наведене підтверджує більший обсяг другого терміну, базуючи судження на вітчизняній правовій системі. Водночас, якщо вийти за межі останньої, то можна відкрити ще одну змістовну складову «публічного», яке здатне характеризувати не тільки внутрішньодержавний апарат організації суспільства, але й позначати управлінські впливи публічної влади наддержавного та міжнародного рівнів. Цей аспект видається

особливо важливим у контексті активних геополітичних пошуків України та світових глобалізаційних процесів, зокрема вимагаючи пізнання ролі наддержавних структур у формуванні митної політики та здійсненні митної справи.

Якісна відмінність публічного управління/адміністрування від державного полягає в кількох аспектах. По-перше, воно містить вказівку на основну ціннісно-цільову складову розпорядчих заходів: публічний інтерес. Проголошення Конституцією України людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 [2]), поступовий відступ від державоцентристської моделі у відносинах між державою та громадянином, становлення людиноцентристського типу владно-суспільної взаємодії та концепції «сервісної» держави дозволяє стверджувати, що основною метою правозастосовчої діяльності є досягнення верховенства права, а управлінського впливу – гарантування загального блага громадянського суспільства, його стабільного розвитку, поєданого із забезпеченням і підтриманням ефективних інститутів саморегулювання. Як справедливо наголошують В.М. Бевзенко та Р.С. Мельник, основою публічного інтересу є об'єктивний інтерес усього суспільства, що, відповідно, не дозволяє ототожнювати публічний інтерес та державний інтерес, який є лише одним із елементів інтересу публічного [3, с. 38]. Належне урядування базується на обслуговуючій ролі держави, роблячи основними цінності та потреби обслуговуваного, а не обслуговуючого. Вказані фахівці звертаються до напрацювань відомого адміністративіста А.І. Єлістратова, який відмічав: що саме визначатимуть правителі як суспільний інтерес залежить від рівня культури. І те, у чому влада бачить загальне благо, може насправді розійтися з інтересами знаної частини населення. У розумінні групою правителів суспільного інтересу часто виявляється класова точка зору [4, с. 78]. Отже, державний інтерес, з одного боку, може бути лише частиною публічного (законодавством передбачаються ще: «інтереси територіальної громади», «інтереси місцевого самоврядування», «охоронювані законом інтереси осіб», «наукові інтереси України», «економічні інтереси Укра-

їни», «інтереси споживачів» тощо), а з іншого – суперечити публічному інтересу, підмінити і спотворювати його.

По-друге, у довідниковій літературі «публічний» (від лат. *publicus* – суспільний, народний) визначається як відкритий, гласний [5, с. 474], тобто цей термін додатково констатує необхідність інформаційної взаємодії суб'єктів владних повноважень із суспільством, що стало однією із якісних ознак адміністрування. При цьому, оперативне поширення достовірних даних про цілі та методи управлінського впливу, права громадян і порядок їх втілення має відбуватися не лише за ініціативою громадськості, як відповідь на запити її окремих представників чи організацій (вимушене інформування), але й за ініціативою владних інституцій (добровільне інформування). У главі 3 Митного кодексу України (далі – МК України) [6] передбачено здійснення як першого виду, так і другого. Зокрема, вимушеним слід вважати: інформування заінтересованих осіб про митні правила (ч. 1 ст. 19); інформування щодо законодавства України з питань державної митної справи (ч. 2 ст. 20), яке здійснюється на запит заінтересованої особи; консультування з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи (ст. 21).

Термін «адміністрування» часто вживається як синонімічний до змістовно близьких термінів «управління» і «регулювання». Водночас, необхідним є встановлення його сутнісних особливостей, адже розширення понятійно-категоріального апарату науки зазвичай обумовлене потребою відображення в пізнавальній діяльності нового аспекту об'єктивної дійсності. Для справедливості слід відмітити, що становлення понятійно-категоріального апарату є все-таки суб'єктивно-об'єктивним процесом. В умовах наукового плюралізму він значною мірою детермінується індивідуальними позиціями авторитетних фахівців або навіть деструктивним прагненням до новизни чи запозичення закордонної термінології. Разом з тим широке застосування поняття «адміністрування», яке використовується на теперішній час для характеристики: управління та його механізму [8;9]; реформування

виконавчо-розпорядчої діяльності держави [10]; підгалузі та порівняльного методологічного підходу науки державного управління [11]; організації сплати загальнообов'язкових платежів [12]; організаційно-правової діяльності окремих органів [13]; виконання адміністративних повноважень у судовій гілці влади [14] тощо, має об'єктивне підґрунтя та обумовлено необхідністю позначити якісно новий аспект владно-суспільної взаємодії. Для виявлення цього аспекту, слід розкрити причини оновлення термінології вітчизняної адміністративно-правової науки у ретроспективі: управління – регулювання – адміністрування.

Поняття «державне управління» було поширене у доктрині ще з радянських часів та визначалося виходячи із широкого або вузького трактування. Перше розуміння державного управління зводить його до сукупності всіх видів діяльності всіх органів держави, тобто означає фактично всі форми реалізації державної влади в цілому [15, с. 76]. Вузьке трактування виходить із розуміння управління як підзаконної, виконавчо-розпорядчої діяльності влади щодо практичного виконання завдань і функцій держави в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах суспільного життя, а також внутрішньоорганізаційного управління в апараті всіх державних органів. Це бачення фактично включає до змісту цього поняття всю діяльність держави, що не є законотворчістю та правосуддям, тому саме воно відповідає положенням ст. 6 Конституції України щодо поділу влади [16, с. 59; 15, с. 76–78].

Слід відзначити, що «публічне адміністрування» відображає якісні зміни у характері виконавчо-розпорядчої, організуючої діяльності держави. І якщо воно, наприклад, визначається як діяльність публічної адміністрації із реалізації покладених на неї обов'язків та задоволення загальних публічних інтересів [20, с. 12–13], то має сприйматися у контексті теорії «сервісної держави», хоча емпірична частина цієї та багатьох інших дефініцій є подібною до тлумачень державного управління.

Приведені судження є значною мірою ідеалізованими, орієнтуються на пошук передумов доктринального становлення по-

нять, будучи більш логічними, ніж історичними. Насправді ж термін «адміністрування» використовувався для позначення різноманітних сторін правової реальності і до набуття ним відміченої якісної специфіки, у т.ч. і в період панування управлінського підходу, що призводить на теперішній час до існування розрізнених поглядів на його зміст, часто пов'язаних із традиційністю застосування в окремих сферах.

Як уявляється, публічне адміністрування має сприйматися в обсязі всіх регульованих адміністративним правом, суспільних відносин, не обмежуючись управлінням, адже теоретичне опрацювання саме неуправлінських сфер (першочергово, сприяючого урядування) стало приводом до утвердження поняття «публічне адміністрування». При цьому, його слід доповнити позитивними властивостями, виведеними у межах інших позицій: якісної специфіки, констатованої у межах бачень про ототожнення об'ємної сторони адміністрування та управління; процедурності; професійності та правореалізаційної направленості, на яких наголошується в інструментальних трактуваннях адміністрування.

Переходячи до розкриття особливостей застосування терміну «адміністрування» в галузі державної митної справи, слід наголосити, що найбільшу поширеність він отримав як засіб характеристики справляння митних платежів, будучи гармонізованим із особливостями понятійно-категоріального апарату податкового права. В останньому використовується поняття «податкове адміністрування», що тривалий час тяжіло до інструментального підходу та було спрямоване лише на характеристику процедур із сплати податків і зборів. Разом з тим на теперішній час можна констатувати зміну бачень у напрямку широкого підходу. Так, у пп. 14.1.1¹ п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України дається наступна дефініція: адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску... – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуго-

вування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом» [27]. Отже, адміністрування митних платежів не обмежується лише контрольною та примусовою діяльністю. У такому контексті слід розцінювати його як відступ від об'єктивної правової дійсності збереження інструментального підходу та визначення митно-податкового адміністрування, як сукупності норм (правил), методів, прийомів і засобів, за допомогою яких митні органи здійснюють управлінську діяльність у митній сфері, направлену на контроль за дотриманням митно-податкових норм, за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати мита та інших податків, а також інших платежів, стягнення яких передбачено у разі переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України [28, с. 73].

«Податкове адміністрування» та «адміністрування податків і зборів» зазвичай ототожнюються [29, с. 36–37], водночас є підстави для їх розрізненого тлумачення. Видається, М.Є. Верстова цілком слушно включає до змісту першого поняття всю систему управління державою податковими відносинами, до якої, окрім елементів адміністрування податків і зборів, також належить надання інформаційних послуг платникам податків, притягнення до відповідальності за податкові правопорушення винних осіб, розгляд скарг на акти податкових органів, дії (бездіяльність) їх посадових осіб та безпосереднє управління системою податкових органів [30, с. 50]. Якщо адміністрування сприймається як певна впорядковуюча діяльність, то обсяг останньої має змінюватися залежно від того, чи йде мова про всю сферу «податкового», чи лише про справляння загальнообов'язкових платежів. Цей висновок є цілком прийнятним і для досліджуваної сфери.

Аналіз різних нормативних актів, що регламентують здійснення державної митної справи, дозволив виявити послуговування поняттям «адміністрування» для розкриття багатьох аспектів: програмного супроводження «Автоматизованої системи митного оформлення»; найменування структурних одиниць владного апарату (Департамент адміністрування митних платежів та мит-

но-тарифного регулювання Державної фіскальної служби); управління процесами підготовки, прийняття, доведення рішень та контролю за їх виконанням (другий етап реалізації Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця»); організаційного та змістовного забезпечення міжнародних договорів (ст. 45 Міжнародної конвенції про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин, глава 3 Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур); забезпечення сплати митних платежів. У більшості випадків (окрім хіба що першого) мова йде про адміністрування у його широкому загальноуправлінському трактуванні, відрізняючись лише за безпосереднім предметом опису. Водночас, встановлено випадки ототожнення «митного адміністрування» та «адміністрування митних платежів» у деяких доктринальних напрацюваннях [12, с. 110; 28]. При цьому, вважати ідентичними сфери «митного» та «митних платежів» буде помилковим, тому слід віддати перевагу трактуванням, які наділяють митне адміністрування відносно більшим обсягом. Зазвичай до його змісту включаються питання організації адміністративної діяльності митних органів та процедурне забезпечення такої [31, с. 165 і 168], суті: адміністрування, здійснюване митними органами. Важливо, що до нього зараховуються заходи впорядкування і зовнішньої, і внутрішньої спрямованості. Так, Д.В. Приймаченко серед напрямків удосконалення митного адміністрування називає, зокрема: підготовку загальної концепції розвитку та модернізації митної служби; запровадження нових інформаційно-технічних засобів забезпечення діяльності митних органів; нормативну регламентацію контрольних повноважень останніх; удосконалення системи підготовки та перепідготовки посадових осіб тощо [32, с. 410]. Це дозволяє стверджувати про неприйнятність для досліджуваної сфери обстоюваного деякими фахівцями [3, с. 41; 33, с. 97] підходу до розуміння публічного адміністрування (раніше – управління) виключно, як зовнішньонаправленої діяльності. Видається, що й на загальнонауковому рівні елементи організаційно-впорядковуючої активності суб'єктів владних повнова-

жень, маючи єдине змістовне наповнення, не можуть протиставлятися один одному, виходячи із векторного критерію.

Публічне адміністрування у сфері державної митної справи є найбільш загальним терміном, який позначає діяльність митних органів та інших владних суб'єктів щодо реалізації своїх повноважень у сфері державної митної справи задля забезпечення публічних інтересів.

Підводячи підсумок здійсненого теоретичного пошуку, слід зазначити, що використання терміну «публічне адміністрування», порівняно із поняттям «державне управління» для характеристики реалізації державної митної справи наділяє додатковими кількісними та якісними властивостями відповідну впорядковуючу соціальну активність, дозволяє констатувати її спрямованість на досягнення публічного інтересу в процесі гласної взаємодії з громадянським суспільством, забезпечуючи комплексне пізнання безпосередньо розпорядчих та сервісних, юрисдикційних, інформаційно-консультативних, внутрішньоорганізаційних заходів, здійснюваних владними органами у межах своїх повноважень. Початкове теоретичне з'ясування змісту публічного адміністрування, його проекція на сферу державної митної справи вже дозволяє виявити певні неоднозначності у діючому митному законодавстві (ст. 20, 21 МК України), оновити погляди на усталену термінологію та задатися рядом нових питань щодо: а) співвідношення «публічних інтересів» та «митних інтересів» як елементу національних; б) юридичних наслідків недостовірного інформування приватних осіб митними органами; в) прийнятності для сфери державної митної справи загальної тенденції децентралізації та деконцентрації публічного адміністрування; г) можливості розгляду серед органів адміністрування у сфері державної митної справи таких публічних суб'єктів як муніципальні та наддержавні носії владних повноважень тощо. Пошук відповіді на них може буди покладено в основу подальших досліджень. Водночас слід зазначити, що не вбачається проблеми у відсутності прямої нормативної фіксації неоднозначних доктринальних понять

(наприклад, адміністративної діяльності як самостійного напрямку діяльності митних органів [34, с. 41]), тому не підтримуються висловлювані у літературі пропозиції щодо законодавчого визначення дефініції «публічне адміністрування» в якійсь конкретній сфері [35, с. 51]. Натомість, незавершеність її доктринального опрацювання спроможне породити розрізнені прикладні тлумачення, додатково ускладнюючи практичне правозастосування.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35 – 36, № 37. – ст. 446 (зі змінами).
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко ; за заг. ред. Р.С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – 376 с.
4. Елистратов А.И. Основные начала административного права. – М. : Изд. Г. А. Лемана, 1914. – 332 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с. – (Словники України).
6. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
7. Конституція України : наук.-практ. коментар / редкол. : В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.
8. Кузьменко О.В. Правова детермінація поняття «публічне адміністрування» / О.В. Кузьменко // Юридичний вісник. – 2009. – № 3(12). – С. 20–24.
9. Кондратюк Т.В. Розвиток теоретичних уявлень про механізми державного управління суспільством і сферою сімейних відносин в українській науці / Т.В. Кондратюк // Економіка та держава : Міжнародний науково-практичний журнал. – 2012. – № 12. – С. 108–111.
10. Оржель О. Європеїзація систем публічного адміністрування країн Центральної та Східної Європи у контексті підготовки до членства в ЄС / О. Оржель // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. – № 2. – С. 22–30.
11. Кондратюк Т. Еволюція порівняльного публічного (державного) адміністрування наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть /- Т. Кондратюк // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. – № 3. – С. 30–37.
12. Запорожець О. Система адміністрування митних платежів в Україні / О. Запорожець // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 2. – С. 104–111.
13. Кирилук Р. Державна судова адміністрація: 10 років судового адміністрування / Р. Кирилук // Вісник Державної судової адміністрації України. – 2012. – № 3 (24). – С. 2–5.
14. Соломон П. Судове адміністрування і якість правосуддя / П. Соломон // Судова апеляція. – 2009. – № 3. – С. 73–83.
15. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. У двох томах :- Т. 1. Загальна частина / В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк [та ін.] ; за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
16. Ківалов С.В. Адміністративне право України : навч. посіб. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. 5-е вид. перероб. і доп. – Одеса : Фенікс, 2011. – 400 с.
17. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
18. Авер'янов В.Б. Реформування українського адміністративного права: необхідність переосмислення теоретичних постулатів / В.Б. Авер'янов // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – Вип. 19. – С. 6–9.
19. Колпаков В. Предмет адміністративного права: оновлення парадигми / В. Колпаков, Т. Мацелик // Право України. – 2010. – № 8. – С. 110–115.
20. Чернецький Є.Є. Публічне адміністрування заохочень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Є.Є. Чернецький. – К., 2011. – 21 с.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу сутності та обсягу поняття «публічне адміністрування», передумов його наукового становлення, його особливостей у порівнянні з найбільш близьким поняттям «державне управління». Розглянуто змістовне навантаження понять «публічне» та «адміністрування», специфіку їх прояву у сфері державної митної справи а також співвідношення із поняттями «митне адміністрування» і «адміністрування митних платежів», щодо яких обстоюється необхідність розрізненного трактування. При цьому віддається перевага широкому (нейнструментальному) розумінню поняття «публічне адміністрування» у сфері державної митної справи.

SUMMARY

This article is dedicated to analyze the essence and volume of public administration, the prerequisites of scientific becoming of the corresponding notion and its features compared to the closest notion "state governance". In the article are considered the semantic load of terms "public" and "administration", the specificity of their display in state customs and relation with "customs administration" and "administration of customs duties" on which defends the need for disparate treatment. Author preferred wide (non instrumental) understanding of public administration in the area of state customs.

21. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. / В.Б. Дзюндзюк, О.Б. Коротич, Н.М. Мельтюхова та ін. [за заг. проф. В.В. Корженка, доц. Н.М. Мельтюхової]. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2011. – 256 с.

22. Колесникова К.О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел / К.О. Колесникова [Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 3(42). – 8 с. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/index.html>.

23. Сівков С.В. Публічне адміністрування соціальної сфери Міністерством соціальної політики України / С.В. Сівков // Право і суспільство. – 2012. – №4. – С. 129–133.

24. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 27. – Ст. 1123.

25. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В.А. Ребкала, В.В. Тертички. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.

26. Shuman David, Dick W. Olufs. Public Administration in the US. – 2nd ed., 1993.

27. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17 / . – Ст. 112.

28. Запорожець О.Ф. Концептуальні домінуючі митно-податкового адміністрування в Україні / О.Ф. Запорожець // Економіка та

державна. – 2012. – № 8. – С. 73–76.

29. Чинчин М.М. Правові основи податкового адміністрування в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Чинчин Микола Миколайович. – Ірпінь, 2013. – 203 с.

30. Верстова М. Е. Концептуальные основы обеспечения налоговыми и правоохранительными органами исполнения налогоплательщиками своих обязанностей : дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.14 / Верстова Маргарита Евгеньевна. – Москва, 2008. – 552 с.

31. Вовк Д.Л. Митний контроль сільськогосподарської продукції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Вовк Дмитро Леонідович. – К., 2013. – 228 с.

32. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / Приймаченко Дмитро Володимирович. – Дніпропетровськ, 2007. – 468 с.

33. Мельник Р.С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації / Р.С. Мельник // Право і суспільство. – 2012. – № 6. – С. 95–98.

34. Левченко С.Г. Теоретичні аспекти адміністративної діяльності митних органів України / С. Г. Левченко // Митна справа. – 2013. – № 2. – С. 39–47.

35. Якимець Ю.В. Публічне адміністрування сферою культури : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Якимець Юлія Валеріївна. – К., 2012. – 228 с.